

MINISTRI KÄSKKIRI

Tallinn

28.04.2026 nr 71

Kultuurimälestiseks olemise lõpetamine

Muinsuskaitseaduse (edaspidi MuKS) § 20 lg 1 p 4 ja lg 2 alusel:

- 1. Lõpetan arheoloogiamälestise Kivilabürint** (kultuurimälestiste registri nr 8906; asukoht Hiiu maakond, Hiiumaa vald, Kanapeeksi küla, Vana-Kaibaldi, KÜ 20501:001:2298) **ning arheoloogiamälestise Kivilabürint** (kultuurimälestiste registri nr 8912; asukoht Hiiu maakond, Hiiumaa vald, Reigi küla, Altmäe, KÜ 39201:004:1040) **kultuurimälestiseks olemise.**
- 2. Tunnistan kehtetuks kultuuriministri 01.09.1997 määruse nr 59 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ punktid 7 ja 13.**

Muinsuskaitseametil kanda mälestiseks olemise lõpetamised kultuurimälestiste registrisse ja ajakohastada andmed riigi maakatastris ning teha käskkiri teatavaks menetlusosalistele.

Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib käskkirja peale esitada kaebuse Tallinna Halduskohtule 30 päeva jooksul, arvates käskkirja teatavakstegemisest.

1. Asjaolud

- 1.1. Hiiu maakonda Hiiumaa valda Kanapeeksi külla Vana-Kaibaldi kinnistule ning Reigi külla Altmäe kinnistule jäävad kivilabürinidid võeti kultuurimälestisena kaitse alla kultuuriministri 01.09.1997 määruse nr 59 „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ punktidega 7 ja 13 ning on kantud kultuurimälestiste registrisse numbritega (edaspidi *registri nr*) 8906 ja 8912.
- 1.2. Läänemere rannikualadel levivad ajaloolised kivilabürinidid¹ paiknevad Eesti Vabariigi territooriumil eranditult saartel (Aksi, Prangli ja Aegna saartel, Viirlaiul ning Hiiumaal) kunagistel rannarootslaste aladel. Kokku on Eesti aladelt andmeid üheksa kivilabürindi kohta², kuid 17.02.2026 seisuga on kultuurimälestiste nimekirjas arheoloogiamälestisena kaitse all neli kivilabürinti, neist kolm paikneb Hiiumaal (registri nr 8906, 8911, 8912) ning üks Aksi saarel (registri nr 18990).

¹ Arheoloogia teoreetilistes käsitlustes loetakse ajaloolisteks kivilabürintideks struktuure, mis on laotud peaaesjalikult vahemikus 1550–1650, vähesed vahemikus 1250–1550 ning mõningad peale aastat 1650.

² Ilves, K. 2003. Merenduslikkus maastikus ja kultuuris. Merenduslik kultuurimaastik läbi kommunikatsioonimuististe. Magistritöö. - <https://dSPACE.ut.ee/server/api/core/bitstreams/16e031f3-dba7-4323-9966-5c4f43afb48a/content>

- 1.3. 2014. aastal teostati Muinsuskaitseameti tellimusel Hiiu maakonnas Kanapeeksi ning Reigi külas arheoloogiamälestisena kaitse all olevate kivilabürintide (vastavalt registri nr 8906 ja 8912) arheoloogilised uuringud³, selgitamaks välja nende vastavus arheoloogiamälestise tunnustele. Uuringud olid ajendatud pärast riikliku kaitse alla võtmist esitatud arvamustest, et tegu ei ole ajalooliste ehk varauusajal laotud kivilabürintidega. Uuringutulemusi kokku võtvas eksperdihinnangus⁴ nenditakse, et Kanapeeksi külas Vana-Kaibaldi kinnistule jääv Kivilabürint (registri nr 8906) on rajatud alles 1955. aasta paiku kinnistu omaniku poolt ning objektil puudub seos ajalooliste kivilabürintidega. Ühtlasi selgus, et struktuur on metssigade poolt täielikult lõhutatud ning objekt ei eristu ümbritsevast söötis põllumaast. Reigi külla Altmäe kinnistule jääv Kivilabürint (registri nr 8912) ei ole eksperdihinnangu järgi aga kunagi olnud kivilabürint, vaid tegu on juhuslikult teineteise vahetusse lähedusse jäävate kividega.
- 1.4. Eksperdihinnangu järeldustele tuginedes leidis Muinsuskaitseamet, et kultuurimälestiste registris numbritega 8906 ja 8912 kaitse alla olevad kivilabürintid ei vasta riikliku kaitse eeldustele ning algatas 2024. aastal mälestiseks olemise lõpetamise menetluse MuKS § 20 lg 1 p 4 alusel. Muinsuskaitseameti arheoloogiakomisjon otsustas 17.02.2026 toimunud koosolekul (protokoll nr 421 p 1) ettepanekut toetada.

2. Mälestise piir

- 2.1. Arheoloogiamälestis Kivilabürint (registri nr 8906) paikneb Kanapeeksi külas Vana-Kaibaldi kinnistul (KÜ 20501:001:2298) ning on Maa- ja Ruumiameti geoportaali kultuurimälestiste kaardikihil kuvatud leppemärgiga. Mälestise ümber kehtivat 50 m kaitsevööndit avalikel kaardikihtidel ei kuvata, kuid seadusest tulenev kaitsevöönd⁵ ulatub lisaks Vana-Kaibaldi kinnistule veel ka Feliksi kinnistule (KÜ 39201:004:4340).
- 2.2. Arheoloogiamälestis Kivilabürint (registri nr 8912) paikneb Reigi külas Altmäe kinnistul (KÜ 39201:004:1040) ning on Maa- ja Ruumiameti geoportaali kultuurimälestiste kaardikihil kuvatud leppemärgiga. Mälestise ümber kehtivat 50 m kaitsevööndit avalikel kaardikihtidel ei kuvata, kuid seadusest tulenev kaitsevöönd ulatub lisaks Altmäe kinnistule veel ka Põllu (KÜ 39201:004:0509) ning Uustalu kinnistule (KÜ 39201:004:0545).

3. Riikliku kaitse eeldus ja kultuurimälestiseks olemise lõpetamise põhjendus

- 3.1. MuKS § 10 lg 1 kohaselt on riikliku kaitse eeldus, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainelise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus või mille säilitamise kohustus tuleneb rahvusvahelisest lepingust.
- 3.2. MuKS § 11 lg 3 ütleb, et arheoloogiamälestis on inimtegevuse säile, asi või nende kogum ja muud jäljed, mis on kultuurmaastiku ajalise mitmekihilisuse näitajad ja mis annavad

³ Reppo, M., Kalm, A. 2014. Arheoloogilised uuringud Valipe kindlustatud elamu kultuurikihil ja varemetel, Kootsaare ja Kanapeeksi kivilabürintidel ning Saunaseljamäe pelgupaigal Hiiu maakonnas. - https://register.muinas.ee/ftp/Arheoloogiliste%20uuringute%20aruanded/L-11877_A-eelu_2014_ReppoM_8939-23654-8901-8906-8911-8912_Valipe-jt_red.pdf

⁴ Reppo, M., Kalm, A. 2014. Eksperdihinnang mälestise tunnustele vastavuse kohta. Valipe kindlustatud elamu kultuurikiht ja varemed (Hansu mü, Valipe küla), Kootsaare kivilabürintid (Altmäe ja Uustalu mü, Reigi küla), Kanapeeksi kivilabürint (Kaibalde mü, Kanapeeksi küla) ning Saunaseljamäe pelgupaik (Muda küla) Hiiu maakonnas. - https://register.muinas.ee/ftp/Arheoloogia/8901jt_Hiiumaa_Valipe-Saunaseljamagi-labyrintid.pdf

⁵ MuKS § 95.

teaduslikku informatsiooni inimkonna ajaloo ning inimese suhte kohta looduskeskkonnaga. Arheoloogiamälestise oluline osa on arheoloogiline kultuurkiht.

- 3.3. Riikliku kaitse eelduse hindamisel lähtutakse kultuuriministri 15.05.2019 määruses nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“ (edaspidi *määrus*) sätestatud kriteeriumitest. Asi või maa-ala võib vastata mitmele, kuid ei pea vastama igale kriteeriumile ning kriteeriumid võivad olla erineva kaaluga.

Üldised ja mälestise liigist tulenevad kriteeriumid

- 3.4. Määruse §-s 2 ja §-s 4 on kirjas mälestiste riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning arheoloogiamälestise kriteeriumid.
- 3.5. Riikliku kaitse üldiste kriteeriumide (määrus § 2) hulka loetakse olulisust, selektiivsust, originaalsubstantsi säilivust ja tehnilist seisukorda. Mälestised (registri nr 8906, 8912) ei vasta riikliku kaitse üldistele kriteeriumidele, kuna tegemist ei ole ajalooliste kivilabürintidega, vaid kas kaasajal laotud kivilabürintidega (registri nr 8906) või juhuslikult teineteise vahetusse lähedusse jäävate kividega (registri nr 8912), millel puuduvad riikliku kaitse üldistele kriteeriumidele vastavad tunnused.
- 3.6. Arheoloogiamälestise kriteeriumideks (määrus § 4) on vanus ja asukoht, teabe teaduslik väärtus ja ainulaadsus, silmapaistvus ja erilisus, funktsiooni järjepidevus, kajastumine kirjalikes allikates ja hariduslik väärtus ning säilitatavus. Mälestised (registri nr 8906, 8912) ei vasta arheoloogiamälestise kriteeriumitele, kuna tegemist ei ole ajalooliste kivilabürintidega. Mälestiseks tunnistamise hetkel ei hinnatud mälestiste vastavust kriteeriumidele ning sisuliselt on tegemist ekslike mälestiseks tunnistamisega.
- 3.7. Kultuurimälestiste registris numbritega 8906 ja 8912 arheoloogiamälestistena kaitse all olevad kivilabürintid ei vasta ei riikliku kaitse üldistele ega arheoloogiamälestise kriteeriumidele, kuna tegu ei ole ajalooliste ning arheoloogilist kultuurkihti omavate kivilabürintidega. Seega Kanapeeksi külas Vana-Kaibaldi kinnistul ning Reigi külas Altmäe kinnistul olevad kivilabürintid (registri nr 8906 ja 8912) ei vasta riikliku kaitse eeldusele ning on põhjendatud lõpetada nende mälestiseks olemine. Mälestiseks olemise võib lõpetada, kui mälestis ei vasta riikliku kaitse eeldusele (MuKS § 20 lg 1 p 4).

4. Mõju menetlusosalistele ja nende arvamused

- 4.1. Käskkirjas nimetatud mälestiste kaitse lõpetamine puudutab kokku viie kinnistu omanikke, kellele kuuluvatele maadele jäävad mälestiseks olemise lõpetamisele kuuluvad kivilabürintid ja nende MuKS-ist tulenevad kaitsevööndid.
- 4.2. 16.07.2024 saatis amet mälestiseks olemise lõpetamise eelnõu Hiiumaa Vallavalitsusele ning puudutatud kinnistute omanikele tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks. Arvamuse esitamise tähtajaks seati 31.07.2024.
- 4.3. Menetlusosalised õigusakti eelnõule tähtaegselt arvamusi ja vastuväiteid ei esitanud.

- 4.4. Kultuurimälestiseks olemise lõpetamine on vastavate kinnisasjade omanike huvides, kuna mälestiseks olemise lõpetamise järgselt ei kohaldu kinnisasjade suhtes enam MuKS-ist tulenevad mälestise ja kaitsevööndi suhtes kehtivad kitsendused.
- 4.5. Muudatuse jõustumisel väheneb Muinsuskaitseameti ja kohaliku omavalitsuse halduskoormus, kuid kaob vajadus algatada, läbi viia või kooskõlastada erinevaid toiminguid ja tegevusi kinnistutel.

5. Muinsuskaitse nõukogu seisukoht

- 5.1 Enne kultuurimälestiseks olemise lõpetamist kuulatakse ära Muinsuskaitse Nõukogu seisukoht.
- 5.2 Muinsuskaitse Nõukogu arutas ettepanekut 26.03.2026 toimunud koosolekul ja otsustas seda toetada.

(allkirjastatud digitaalselt)

Heidy Purga